
Активности војске на одвраћању потенцијалног агресора од агресије на Савезну Републику Југославију

УДК: 355.1(497.1):355.013.4

Давид Марковић, генерал-мајор у пензији

Аутор, на основу анализе, закључује да питање одвраћања од агресије на нашу земљу није довољно заступљено и дефинисано у доктринарним документима. На примерима југословенских искустава у одвраћању од агресије показује да је то веома значајна и неопходна превентивна активност.

У чланку су анализиране активности, тежишно Војске, уз навођење и осталих субјеката и начина превентивног супротстављања и одвраћања од агресије.

Увод

У теорији у нас и у свету стратегија одвраћања се веома мало тумачи, уз различите приступе и објашњења. У пракси је познатија као стратегија застрашивања, или одмазда узвратних удара, „штит и мач“, еластични одговор, и слично. Мале и неразвијене, а и неке средње развијене земље непрекидно су у ситуацији да се оријентишу на одбрану и одвраћање као основу деловања својих снага одбране. Таква стратегија је заснована на одвраћању, јер рат таквим земљама не одговара. Југославија (Србија и Црна Гора) увек је водила одбрамбени рат, и одвраћању непријатеља од агресије придаван је изузетан значај, али је то у доктринарним документима недовољно наглашавано. На основу систематизације ставова у постојећој литератури и делимичне анализе искустава везаних за одвраћање од агресије, може да се укаже на могуће активности и начине на које Војска може да оствари, сагласно војној доктрини из 2000. године, постављени стратегијски циљ: одвраћање потенцијалног агресора од агресије на СР Југославију. Будући да је војна доктрина тек усвојена, због актуелних догађаја намеће се потреба за истраживањем, дорадом и провером тих решења у пракси.

Појмовна одређења

Појам одвраћање, као стратегијски циљ, тесно је повезан с одбрамом земље и Војском Југославије, а произилази из доктрине и стратегије,

и њихових циљева. *Војна доктрина*¹ је систем усвојених ставова и погледа о организацији припрема и употреби оружаних снага и вођењу оружане борбе на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. У Војној доктрини СР Југославије, усвојеној септембра 2000, системски су разрађени ставови и начела припремања и ангажовања свих субјеката за одбрану СР Југославије. Циљеви одбране су: 1) предупређење и елиминисање унутрашњих криза; 2) *одвраћање потенцијалног агресора од агресије*; 3) спречавање стратегијског изненађења, и 4) успешно вођење рата. Одвраћање се заснива на ефикасности и снази политичко-економског система, равноправној интеграцији СР Југославије у међународну заједницу, потпуном јединству, високом моралу оружаних снага и народа и, у најнеповољнијим условима, одговарајуће организованим, модерно војнотехнички опремљеним оружаним снагама, припремљеним варијантама одбране и ратном савезништву (по могућности са великом војном силом).

Појам стратегије се везује за рат, иако постоје и друге стратегије (политичка, економска, развојна итд.). Војна стратегија² је систем научних знања (теорија и пракса) о припремању и вођењу рата и употреби силе ради остварења одређених политичких,³ економских и војних циљева. Савремене дефиниције појма, предмета и садржаја стратегије заснивају се на различитим гледиштима и систематизацијама. Основни садржај је припремање и вођење оружане борбе, али се у савременим условима показује да је *очување слободе и независности (или њихово губљење) могуће и без рата*.⁴ Постоје бројне поделе, иако је суштина у систематизацији делатности. Војно повезивање више држава, удружења и организација доводи до стварања заједничких (одбрамбених или нападних) теорија – стратегија (коалиционе стратегије), у којима доминирају стратегије водеће силе. У употреби су и појмови: непосредна, посредна, глобална, нуклеарна и друге стратегије. О стратегији одвраћања (*strategy of dissuasion*) у *Војном лексикону* се каже: „То је стратегијски – доктринарни концепт којим се противник одвраћа од рата, агресије, или употребе силе, неких средстава у рату. Има за циљ: да се потенцијалном противнику предоче јачина, одбрамбени квалитети и одлучност сопствених снага које ће му се супротставити, као и очекивани ризик и неизвесност рата који би отпочео. Позната је америчка стратегија одвраћања из периода после Другог светског рата, заснована на застрашивању нуклеарним оружјем. Мале земље, као СР Југославија, не могу применити одвраћање застрашивањем, али могу да предузму делатности везане за одвраћање као стратегијски циљ одбране ради спречавања агресије. *Стратегијски циљ*,⁵ који одређује

¹ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 686.

² *Исто*, стр. 588.

³ Н. Љубичић, *Општенародна одбрана стратегија мира*, ВИЗ, Београд, 1974.

⁴ Примери губљења независности „без рата“ видљиви су у источноевропским земљама.

⁵ У *Војном лексикону* (стр. 590) дефинисан је циљ ратних дејстава, а у нашој војној доктрини он је издвојен као један од стратегијских циљева.

руководство државе, јесте циљ ратних дејстава и укупних активности чијим се остварењем битно утиче на ток и исход сукоба и рата, или значајно мења ситуација на ратишту (у новој војној доктрини то је наглашено као један од стратегијских циљева). Постоје војни, политички, економски и други стратегијски циљеви.

Општи одбрамбени циљ СР Југославије јесте изградња поузданог, флексибилног и целовитог система одбране од свих облика угрожавања – ради очувања слободе, независности, суверенитета и територијалног интегритета земље – *одвраћањем* или супротстављањем силом. Војска Југославије је основни носилац оружане борбе у супротстављању агресији у свим условима, самостално или с осталим снагама одбране земље. Деловањем у миру Војска обезбеђује одвраћање од агресије, а у рату – победу.⁶

На основу наведеног, јасно је да је у доктрини одбране, војној доктрини и стратегији оружане борбе одвраћање од агресије сврстано у стратегијске циљеве. Дакле, реч је о циљу деловања, а не о стратегији, што потврђује, између осталог, следеће: 1) доктрина СР Југославије је искључиво одбрамбена, што значи да СР Југославија нема разлога никога да угрожава, нити да прети силом и застрашивањем; 2) због економске ситуације СР Југославија није у могућности да води трку у наоружавању с потенцијалним агресором, али је неопходно да се Војска технички оспособи да може евентуалном агресору да нанесе губитке које не може оправдати пред својом јавношћу и да му онемогући остварење постављеног циља; 3) наша земља је опредељена за политику независности, што подразумева равноправну сарадњу са свим земљама – без притиска и употребе силе, *али мора бити спремна да на силу одговори силом*. Осим тога, треба узимати у обзир чињеницу да је успешно супротстављање потенцијалном агресору неоружаним облицима агресије веома значајна делатност у одвраћању од оружане агресије.

Југословенска искуства у одвраћању непријатеља од агресије после Другог светског рата

Југославија се непрекидно суочавала с претњама и притисцима а супротстављала им се сагласно бићу и опредељењу нашег човека за слободу и независност, утицају геостратегијског положаја земље, историјском наслеђу и економској моћи. После Другог светског рата земља је прошла кроз више криза, тако да постоје значајна искуства у одвраћању непријатеља од агресије.

1) *Период 1948–1953. године, познатији као период резолуције Информбироа*, јесте период притисака СССР-а, са Стаљином на челу, на Југославију и њено руководство. Совјетски Савез, који је из Другог светског рата изашао као највећа европска сила, због жеље да шири утицај на Запад, под изговором интернационализма и социјалистичког

⁶ *Стратегија ОБ* – привремени материјал, ЦВВШ ЈНА, ШНО, Београд, 1988.

(комунистичког) покрета, захтевао је жртвовање наше слободе и независности ради остварења „заједничких“ интереса. После одбијања тог захтева од стране југословенског руководства уследио је *невероватан војни, политички и економски притисак*.⁷ Наиме, Совјетски Савез је одмах отпочео груписање јаких војних снага према границама ФНР Југославије. Те снаге су стално повећаване, а 1950. године притисак је кулминирао довођењем тенковских дивизија на југословенско-мађарску границу, с разрађеним планом за напад на Београд. На питање зашто план није спроведен покушавају да одговоре историчари, политичари, публицисти, војни стручњаци и многи други, али се са сигурношћу може тврдити да су основни разлози били: снага ЈНА, политичко јединство и спремност народа на отпор,⁸ као и Стаљинова процена да ће бити увучен у дуготрајни партизански рат, што је могло негативно да се одрази на политички положај СССР-а и односе с међународном заједницом.

Југославија је ради одвраћања СССР-а од агресије предузела следеће: 1) кадровски је јачана војска, посебно официрски кадар (пријем на школовање повећан је скоро 100 одсто, организовано је убрзано школовање у школама и на курсевима, непрекидно је повећаван састав ЈНА, и друго); 2) побољшано је материјално-техничко опремање (посебну помоћ су пружале САД, Енглеска и Француска), куповано је ново наоружање, посебно противтенковско, јачана је војна индустрија и повећавани су капацитети продужењем радног времена; 3) интензивирана је обука (продужено је време обучавања, уведен је рад на обуци у сменама, за 50 одсто повећане су вежбове активности итд.); 4) интензивирана је информационо делатност (на погодан начин презентована је наша спремност за одбрану и шта агресора може снаћи уколико крене у агресију); 5) непрекидно је рађено на јачању моралне снаге војске и народа, и стално исказивана одлучна спремност за отпор (јачање осећаја патриотизма, истицање значаја слободе и независности везивањем за историјско наслеђе, партијско деловање, и друго).

⁷ Поред припреме марионетске владе (планирано је да се формира у Букурешту 21. августа 1948: Жујовић је требало да руководи владом, а Хебранг Партијом), покушано је пребацивање марионетског руководства ЈНА, на челу с начелником Оперативне службе Ратног ваздухопловства генералом П. Попиводом (наређено је да се из Београда у Букурешт пребаце заврбовани официри ЈНА). Све суседне земље су, самостално (ради добијања поена) или по задатку, подизале б/г својих армија ради претње.

⁸ „Решеност да се брани земља била је таква, да се Тито одлучно одрекао сваког ко би и најмањим гестом довео у сумњу спремност на отпор, без обзира што је то дојучерашњи највећи пријатељ и истомишљеник. У Југославији је било све спремно за отпор: Формиран је врховни штаб за партизанско ратовање. Предузете су мере да све изгледа нормално, да се ничим не покаже узнемиреност и страх. Многа постројења из реона могућих удара предислоцирана су у брдовите пределе. Измењени су планови економског развоја, прекинута изградња објеката у граничним подручјима. Припремано је илегално штампање уколико део територије падне. Индустрија је преоријентисана на производњу за војску. Југославија је 1951. год. успела да издејствује резолуцију у савету безбедности УН којом је подржана њена независна политика“ (М. Маровић, *Три изазова Стаљинизму*, стр. 95–99).

Влада и државне институције усмериле су активности везане за одвраћање од агресије на: 1) дипломатију (рађено је на придобијању подршке, посебно западних земаља, којима је, због антикомунистичке борбе, ситуација погодвала за припремање терена за остваривање својих интереса); 2) економско и привредно осамостаљивање и стварање економских претпоставки за вођење дуготрајног партизанског рата у условима исцрпљивања и изолације, стварање услова за самостално снабдевање и наоружавање војске, прилагођавање привреде ратним условима, премештање важнијих предузећа у мање угрожене рејоне, и друго, и 3) информациону делатност.

2) Други период притисака на Југославију, тзв. Тршћанска криза (1953–1955), био је наставак претходног притиска, али са друге стране – са Запада. Користећи исцрпљеност Југославије у борби против Информбироа суседне земље, посебно Италија, настојале су да остваре своје интересе, нарочито територијалне претензије. Италија је предњачила због претензија на Словеначко приморје, али и ради остварења контроле над Далмацијом и, преко Албаније, над Црном Гором. Стога је, да би обезвредила грчко-турско-југословенски, тзв. Балкански споразум, Италија предложила Атлантском савезу да војном силом прво реши питање Трста и понудила да доведе на границу шест дивизија прве и шест дивизија друге линије, као и две планинске бригаде.⁹ Марта 1953, уочи посете Тита Лондону, организоване су масовне демонстрације у Италији с основном поруком: *Ми смо велика сила и силом можемо вратити (узети) своје* (под „својим“ су подразумевали много више од Словеначког приморја). Маја 1953. склопљен је споразум између Тољатија (Мађарска) и Гаспарија (Италија) о потреби заједничког¹⁰ деловања (тј. о подели плена). Италија је у септембру 1953. довела обећаних шест дивизија у Зону А¹¹ (демилитаризована зона коју су обезбеђивале међународне снаге), а у октобру 1953. уследила је англо-америчка једнострана акција припајања Зоне А Италији. Тиме је остварена

⁹ „Ми можемо ставити на располагање Северноатлантском пакту 6 дивизија прве линије и две планинске бригаде потпуно спремне и наоружане. Поред тога још 6 дивизија готових за 15–30 дана. Дакле 6 дивизија 'за руке увис ЈНА и ФНРЈ' и још 6 на папиру. Балкански савез има 30–60 дивизија (ФНРЈ 18). То је 'неефикасан' број“, тврди Италија, пошто она није доминантна (*У име чега уцењује Рим*, „Народна Армија“, бр. 70, 8. јануар 1953, стр. 1).

¹⁰ „Они опет желе да буду господари на нашој земљи. Тољати лицитира са Гаспаријем, ко ће више отргнути. Информбировци и фашисти се надмећу ко ће веће парче узети. Сањају Мусолинијеве снове Италије на Олимпу, а нама подмећу кукавичје јаје да хоћемо Албанију. Талијани треба да утуже Титову поруку: 'Овде је тако тврд орах да би сте не само зубе поломили већ и главе изгубили'“ (*Де Гаспарију ни боба*, „Народна Армија“, бр. 722, 21. мај 1953).

¹¹ „Ипак игра оружјем је лоша и у данашњим условима и не сасвим безбедна, макар били и Италијани. Зато би било боље одвести оне дивизије (6 доведених у зону А са претњом агресије на ФНРЈ) натраг где су биле у касарне, јер ако је циркус, као што вероватно јесте, како може једна влада, као што је италијанска, да прави циркус са спољном политиком. Са друге стране ако је то озбиљно, како они сами кажу онда ћемо ми такође друкчије да посматрамо и рећи ћемо им озбиљно: немојте правити циркус јер би из циркуса могло свашта да се изроди. Оканите се ћоравом посла“ (*Одлучан одговор*, „Народна Армија“, бр. 788, 10. септембар 1953).

обећана подршка Италији да силом присвоји жељене територије, а Северноатлантски савез се отворено ставио у заштиту употребе силе за решавање спора.

Мере Југословенске народне армије на одвраћању од агресије биле су одлучујуће иако су Југославија и ЈНА биле у веома тешком положају. Уз притисак с Истока и претензије неких социјалистичких земаља суседа (Мађарска, Бугарска) на територију Југославије, дошло је до претње Италије, коју је подржавао Северноатлантски пакт. „Само снажна армија – ЈНА, јединствена са народом, може одвратити агресора“, био је став највишег војног и државног руководства. Деловање Југословенске народне армије и државе на одвраћању агресора заснивано је на искуствима из периода притисака и претње Информбироа (који у том периоду није смањивао интензитет притисака иако су се појављивали неки знаци „отопљавања“). Најважније мере срачунате на одвраћање претњи биле су: снаге Југословенске народне армије су од марта нарасле за 20 одсто, а у влади је донета одлука да се 20 одсто националног дохотка у тој години издвоји¹² за јачање¹³ Југословенске народне армије. Влада је имала потпуну подршку народа за јачање Југословенске народне армије, која је била гарант мира, слободе и независности.¹⁴ Тако је Армија непрекидно повећавала ниво борбене готовости и достигла високу спремност за одбрану, што је проверено и приказано страним дипломатама (из 67 земаља) на великом маневру у септембру 1953. на територији Словеније и Хрватске. Али, Југославија је 3. децембра 1953. повукла и први дипломатски потез за разрешење кризе: Титов предлог да се армије Италије и Југославије повуку на позиције пре кризе био је велики корак ка миру. Међутим, Италија је и даље остала на почетним позицијама и настојала је да оствари своје интересе. То се наставило све до 1955. године, али уверење да је одбрана Југославије таква да се не могу силом решити проблеми¹⁵ окренула је ка

¹² Саопштено на свечаности поводом пријема америчких млазних авиона на Батајници 10. марта 1953. године.

¹³ Наглашавајући да су грчке, турске и југословенске снаге (у току је било стварање Балканског савеза којем се Италија посебно противила) јаче од снага Западне Европе, амерички лист „Бруклин“ је писао: „Армије тих земаља нису само обећање већ опипљива стварност. Одлучни борбени квалитети југословенске армије, јаке снаге којима располаже су гаранција мира. Томе се радују сви они који су поборници мира, па треба и Италија, јер и њој гарантују мир и безбедност“. Италијански лист „Темпо“ је писао: „Егзистенција Италије може да зависи од одбрамбене снаге Балкана“, при чему мисли првенствено на југословенске снаге („Народна Армија“, бр. 707, 5. фебруар 1953).

¹⁴ „Југославија треба да буде поносна на своју армију“, изјавили су чланови војне мисије Египта 9. септембра 1953. године. „У данима када Талијански империјализам подстакнут Англо-Америчком незаконитом акцијом (припајање зоне А Италији) поново пружа руке на Југославију, наде наших народа везане су за ЈНА. Армија неће ни у овом одлучујућем тренутку изневерити свој народ. Одлучност народа за одбрану је одлучност армије. Порука народа је порука армије: даље руке од наше земље“ („Народна Армија“, бр. 738, 10. септембар 1953).

¹⁵ „Кажу да би смо ми ипак попустили кад би нас притисло (ускраћивање помоћи САД). Не познајете ви господо ову земљу, или се пак правите да је не познајете. Не да она ни педал своје територије, за све доларе на овом свету“ рекао је Тито за време обиласка маневара ЈНА новинарима („Народна Армија“, бр. 738, 10. септембар 1953).

дипломатији (та варијанта је била тежа и дуже је трајала, али је за обе стране била кориснија).

3) *Трећи период је агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године.* Припрема НАТО-а за агресију на СРЈ отпочета је много раније (непосредна чак 1995. године), а најнепосредније припреме започете су 1998. године.¹⁶ Имајући у виду „јубиларну“ прославу НАТО-а, првенствено САД, али и остале земље запада, желеле су спектакл којим ће показати свету шта значе сила и снага Пакта, ради остварења идеје „новог светског поретка“ с доминацијом једног хегемона, тј. једне државе. Требало је показати и доказати како се може избећи Савет безбедности ОУН и могући вето његових чланица. Политички и информациони интензивни притисак, уз претњу употребе оружане силе, „сручио“ се на СР Југославију. Наше ангажовање војске и полиције на разбијању сепаратистичког покрета албанске мањине на Косову и Метохији у страним средствима информисања проглашено је етничким чишћењем Албанаца (иако је протериван српски народ). Тако је пронађен „објективан“ разлог за притисак на Југославију и оправдање за сопствено јавно мњење земаља агресора за извођење бруталне агресије према сувереној држави која се нашла на путу „новом светском поретку“.

Париз и Рамбује су били само пролазне станице и покриће за догађаје који су уследили. Ултиматум у Рамбујеу је био тежи од ултиматума Аустро-Угарске пред Први светски рат, па према томе неприхватљив за било ког државника, било које земље. То указује на две значајне чињенице: 1) и поред респективне снаге и моћи обавештајних служби НАТО-а, са САД на челу, изведени су погрешни закључци о снази и могућностима Војске и СР Југославије да се супротстави Пакту. Посебно су биле лоше процене моралне снаге и обучености Војске и њеног јединства с народом, односно утицаја тих чинилаца на

¹⁶ „После потписивања Дејтонског споразума 1995–1996. год., отпочеле су интензивне припреме Запада за даљи наступ према СРЈ. Преко стварања кризе на КиМ, у периоду 1996–1998. год., кризом у Албанији и интернационализацијом кризе КиМ (појава и наоружање тзв. ОВК) желело се ојачати јужно крило НАТО и СРЈ ставити под контролу. Резолуцијом 1998. год. криза на КиМ је практично интернационализована. САД ту резолуцију подводе под Гл. 7 повеље и тиме обезбеђују право НАТО-у да интервенише војно без нове резолуције. Даље иде успостава верификационе мисије ОЕБС (ради припреме оправдања за војну интервенцију), а помоћним плановима, под појмом заштите верификационе мисије, задржавање могућности војне интервенције, искључење наших система радара и деактивирање ПВО, затим размештај интервентних снага. После потписивања споразума Милошевић–Холбрук, напред изнете активности се реализују у 1998. год., а Контакт група на почетку 1999. год. даје иницијативу за довођење снага НАТО на КиМ (хоће рећи у СРЈ). Циљ је значи довођење НАТО у СРЈ милом или силом. Зато се предузимају мере на војном плану: Упозоравајуће наређење НАТО-у и припрема снага, разрада 4 групе мера (стабилизационе, заштитне, агресивне и за подршку преговора). Следи наређење за активирање снага (од савета НАТО), интензивирање дејстава терористичке ОВК према ВЈ и МУП, интензивирање и обједињавање обавештајне делатности, груписање снага за операцију из ваздуха (6 ратних бродова, 3 подморнице, 206 крстарећих ракета, 430 авиона, 16.000 војника у Македонији), интензивирање психолошко-пропагандног рата, који је непрекидно већ вођен“ (Бранко Крга, ауторизовано предавање *Агресија НАТО на СРЈ – искуства*).

снагу одбране, и 2) недовољна иницијативност Војске и СР Југославије у *реализацији одвраћања* (у тадашњој стратегији оружане борбе и доктрини одбране тај циљ није децидирано постављен, али је у осталим ставовима било довољно основе за потребу таквог деловања). Посебно је недовољно искориштена информативна и дипломатска делатност. Такође, намеће се утисак да је недовољно рађено на техничкој модернизацији Војске ради стварања услова за наношење јачих удара по снагама агресора у ваздушном простору и другим снагама за дејства са дистанце (ГШ ВЈ, у својим проценама, добро је сагледао опасност, али није био довољно упоран у обезбеђењу повољних техничких услова за супротстављање тим опасностима). Да је агресор знао да имамо (да смо имали) техничке могућности да му у полету оборимо 10 или више процената летелица, вероватно би био *одвраћен* од агресије из ваздушног простора. Веома је значајна чињеница да је Војска у том периоду била у фази реорганизације (реализација дела „Модела 21“), што је код агресора стварало (иако погрешну) представу о умањеној способности за супротстављање, што је, са становишта *одвраћања*, веома значајно. За разлику од мера везаних за одвраћање од агресије из ваздушног простора (са дистанце), мере које су предузимане ради одвраћања од агресије копнених снага биле су веома успешне.¹⁷

Припрема Војске за супротстављање копненим снагама била је интензивна од почетка кризе и веома успешно су извођена дејства против терористичких снага на Косову и Метохији (што је било добро познато командантима НАТО-а). Упоредо са супротстављањем ваздухопловној агресији, предузимане су мере за копнену операцију у осам праваца: 1) мобилизација и оперативни развој; 2) обука; 3) утврђивање и запречавање; 4) разрада планова на свим нивоима; 5) јачање моралне снаге; 6) информативна делатност; 7) материјалне припреме и предислокације МТС, и 8) обавештајно-безбедносне мере.

Ако је земља (државно руководство, Војска, полиција и народ), октобра 1998, спремношћу да се супротстави агресији, у основи, одвратила НАТО од бомбардовања, онда је, фантастичним поступцима у одбрани од дејстава са дистанце и *спремношћу за супротстављање снагама КоВ* (избегавање удара, обука, мере противваздушне заштите, утврђивање, попуна, нарастање борбене готовости и др.), *одвратила*

¹⁷ Савет НАТО-а је извршно наређење за напад пренео на Солану, а Солана на Кларка. НАТО је у 20,00 24. 03. 1999. год. отпочео агресију из ваздушног простора ракетним и авио ударима. Албанија се укључује и покушава, уз подршку тзв. ОВК и авио подршку НАТО, упасти на КиМ. НАТО је поставио политичке, војне и економске циљеве. Требало је за 2–3 дана приморати СРЈ на капитулацију и прихватање услова. Планом је предвидео три фазе: I сламање воље за отпор; II неутралисати Војску и приморати на повлачење са КиМ и III копнена операција. На завршетку операције ангажовано је око 40 ратних бродова (на почетку 6), 2 носача авиона (на почетку није било), 1 НХе (на почетку није било), преко 600 крстарећих ракета (на почетку 200), 1.100 авиона (на почетку 430), 20.000 војника у Македонији (предвиђено 16.000). КоВ су нарасле на 16 борбених група јачине око баталјона, 302 тенка, 605 ОТ, 172 арт. оруђа, 24 борбена и 22 транспортна хеликоптера“ (Б. Крга, *Агресија НАТО на СРЈ – искуства*).

агресора од агресије копненим снагама и, даље, од агресије из ваздушног простора. Државно руководство је, такође, предузело мере из своје надлежности ради одвраћања од агресије копнених снага Северноатлантског пакта. Резултате и сврсисходност мера на одвраћању потврђује процена у НАТО-у потребних снага за копнену операцију и могућности за њихово ангажовање. Пред почетак агресије на СР Југославију НАТО сматрао је довољним 16.000 војника, уз ангажовање снага Албаније и тзв. ОВК (отпочето је њихово довођење 1995. године, али није завршено). У каснијим проценама тај број је повећан на 75.000–150.000 за ограничени циљ (дејства само на КиМ) и на 230.000–300.000 војника за радикални (дејство на читавој територији СР Југославије) циљ. Поставља се питање ако су му биле потребне четири године да доведе 20.000 припадника колико би му требало да доведе 300.000, и да ли би му и толике снаге биле довољне. Обученост, висока морална снага, нераскидиво јединство са народом, виталност и висока организованост ВЈ у дејствима против тзв. ОВК и снага НАТО-а са дистанце одлучујуће су утицали да НАТО одустане од планиране копнене операције 1999. године.

Активности и начин одвраћања

У теорији је веома мало написано о одвраћању од агресије. Најпознатија је стратегија одвраћања у *Америчкој филозофији одбране* (доктрина из педесетих година 20. века, детаљно аналитички обрађена у књизи *Стратегија јуче, данас, сутра* познатог теоретичара Швајцарца Шварца). Међутим, та доктрина и стратегија, чији су творци амерички војни и политички руководиоци, заснива се на застрашивању друге суперсиле ако би силом покушала да оствари своје циљеве и угрози интересе САД на било којем делу Земљине кугле. Према тој доктрини, одвраћање се до Корејског рата заснивало искључиво на снази узвратног удара нуклеарним средствима, а касније је проширено на готовост јаким конвенционалних снага, првенствено авијације, за претњу масовном одмаздом.¹⁸ Даљи развој стратегије застрашивања (одвраћања) углавном

¹⁸ „Јануар 1954. год. Џон Фостер Далас – министар одбране САД, чија доктрина је истоветна са доктрином адмирала Редфорда, у говору пред конгресом САД каже: 'Право решење проблема националне стратегије видим у наглашеној моћи застрашивања и делимичном одрицању од непосредних одбрамбених могућности на фронтима. Стратегијско застрашивање сматрам савременим средством којим би се – по прихватљивој цени – могла купити најуспешнија заштита од сваког напада. Локална одбрана је увек потребна, али се мора појачати огромном силом застрашивања'. Већ новембра 1954. год. Далас се нашао побуђеним да своју доктрину унеколико прилагоди новим условима (Француска, савезник САД, изгубила рат у Индокини, Америка није била у стању да помогне, употреба УН није била адекватна због непроцењених последица). Зато Далас у Чикагу каже: 'Ви би сте сада могли поставити питање: да ли то треба да значи да би се локални рат водио и прерастао у општи, да би се атомске бомбе бацале свуда по свету. Одговор гласи: не. Ту је одлучујуће то што ми и наши савезници, располажемо средствима, да противнику нанесемо удар којим би нападач више изгубио него добио, да му нанесемо неприхватљиве штете'. Корејски рат и пораз Француске и допуњени став Даласа упутили су на тражење новог начина застрашивања. У билтену

се своди на непрекидно тражење начина да се, без или са минималним учешћем живе силе САД, нанесу одлучујући удари противнику који угрожава америчке интересе у било којем делу света. Тако су настале и следеће доктрине: ограниченог рата, ваздушно копнене битке, удара с дистанце, стратегија ниског интензитета, и друге. Југославија (Србија и Црна Гора), иако у развоју војне мисли, доктрине и стратегије није посебно теоријски разрађивала одвраћање потенцијалног агресора од агресије до доктрине СРЈ 2000. године, већину делатности у одбрамбеној сфери усмеравала је на одвраћање, што потврђују наведена искуства. Ако жели да буде слободна и независна, Југославија мора да развије, до перфекције, инструменте и методе одвраћања потенцијалног агресора од агресије, јер само у случају да код потенцијалног агресора створи уверење да ће агресијом више изгубити него добити може да обезбеди миран и независан развој и опстанак.¹⁹ Цена рата се не може упоредити са ценом примене било којих инструмената, средстава и начина одвраћања.

Одвраћање потенцијалног агресора од агресије обухвата четири основне области: 1) снажан и поуздан систем одбране од могуће агресије (носилац је Војска уз ангажовање и свих осталих потенцијала земље); 2) политичко-дипломатске активности (носилац је државно руководство, а учествују све друштвено-политичке, друштвене, радне и други органи и организације које могу да допринесу на било који начин); 3) економско-привредне делатности, којима се обезбеђује логистичка подршка све четири делатности, и 4) обезбеђење војне подршке и сарадње са, по могућности, војно јаким земљама (носиоци су дипломатија и војни представници, а учествују сви представници наше земље у другим земљама према својим могућностима и надлежностима). Потенцијални агресор се може одвратити само усклађивањем свих активности и ангажовањем укупних потенцијала земље, у оквиру којих Војска има веома значајну улогу. То потврђује и анализа наших искустава, јер је у одвраћању била одлучујућа спремност Војске да се супротстави агресору. У садашњим условима, а тако ће бити и у догледној будућности, још је наглашенија потреба за одвраћањем потенцијалног агресора.

Војска Југославије на одвраћање потенцијалног агресора може деловати кроз: 1) доктринарна документа, планове и друга документа;

атомских научника физичар Јуџин Рабиновић пише: 'Ако развијемо само оружје за масовно уништење, а немамо у виду да имамо јаке снаге, правилно распоређене копнене, доспећемо у опасност'". (Шварц, *Стратегија јуче, данас*, сутра, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 12).

¹⁹ „Лист 'Српска војска' бр. 7 из 1909. год. пише: 'Први услов да једна држава буде респектована и да буде у стању да води спољну акцију, јесте: да буде војнички што јача. То је политичка азбука, то је аксиом за који се свуда у свету зна, али за који се у Србији није хтело знати. Код нас се увек говорило о патриотизму, о ослобађању потлачене браће, а није се радило да Србија војнички буде што јача. Ни на дан анексије БиХ, ни данас, са малим изузетком, Србија нема пријатеља – савезника, ни међу малим ни великим државама'. Начелост овај навод из 1909. године може се са малим изменама преликати" (С. Нишић, *Велике силе и Балкан*, ВИЗ, Београд, 1999, стр. 123).

2) оспособљеност – способност Војске и других снага одбране; 3) моралну снагу; 4) попуњу и кадровске и персоналне могућности; 5) информациону делатност; 6) обавештајно-безбедносно и офанзивно психолошко-пропагандно деловање; 7) високе техничке и борбене могућности (модернизација и ефикасност); 8) позадинску (логистичку) подршку, и 9) супротстављање неоружаним облицима агресије.

Доктрина и стратегија познате су потенцијалном агресору. Њихова научна заснованост и усклађеност са могућностима земље указују му на стање система одбране и, на основу тога, одлучује да ли да предузме агресију или да одустане.

Податке о оспособљености Војске и осталих снага одбране СР Југославије потенцијални агресор прати и сазнаје на разне начине. С једне стране, треба му онемогућити да сазна податке који му омогућавају бољу процену, одлучивање и извођење борбених дејстава, а с друге стране треба га уверити да су Војска и остале снаге одбране оспособљене да му нанесу одлучујуће ударе и губитке које не може да оправда и постигне циљ. Изналажењем правог решења између тих супротности обезбеђује се, скоро сигурно, одвраћање од агресије.²⁰ То се може постићи ако потенцијалном агресору наметнемо оно што желимо да сазна, а сачувамо оно што не сме да зна. Логично је да желимо да зна колико ћемо му нанети губитака, а не сме знати ко и како ће то остварити. Најважније је да код агресора створимо уверење о високој оспособљености за супротстављање. Агресорове процене оспособљености снага одбране СР Југославије да нанесе губитке једнаке су умањењу могућности за агресију, а у обрнутој су сразмери с повећањем могућности одвраћања.

На основу попуње и кадровских и персоналних могућности потенцијални агресор такође треба да се увери да су квалитет кадра и бројност оружаних снага такви да неће моћи да их савлада без великих губитака, уз истовремену заштиту тајности података који би му омогућили предности у случају да агресију ипак изведе.²¹ Такво деловање доприносиће одвраћању потенцијалног агресора.

Обавештајно-безбедносно обезбеђење делује на одвраћање потенцијалног агресора од агресије кроз: 1) наметање потенцијалном агресору

²⁰ У ваздухопловној агресији НАТО-а на Југославију показало се да процене агресора могу да буду погрешне, посебно у области оспособљености и моралне снаге. Губици које је претрпео и наше супротстављање надмашили су агресорове процене. Оправдано се поставља питање да ли смо, и како, могли да утичемо на његове процене а да не угрозимо тајност онога што за њега мора остати тајна. Логично је да би агресор, у случају да су његове процене одговарале резултатима које је постигао, привремено или трајно одустао од ратне опције и тражио друго решење. То нас упућује на тражење у тој области погодног начина за деловање на одвраћању агресора.

²¹ Наше снаге су у рату 1999. године нарастале и непрекидно јачале (у априлу је било око 50.000, а у јуну око 180.000 војника). Старешински кадар је испољио изузетну снажљивост, иницијативу, самосталност, одлучност итд., а његове способности су повећаване непрекидном обуком и у току рата. Свега тога је био свестан и НАТО, што је значајно утицало на његово одустајање од копнене и наставка ваздухопловне операције.

података и чињеница које га наводе на закључак да нема могућности да агресијом оствари свој циљ; 2) спречавање агресора да открије податке који му обезбеђују услове за одлучивање о употреби својих снага; 3) стварање несигурности и нерасположења код његових снага и јавног мњења за спровођење намере; 4) прикупљање довољних и правовремених података о снагама потенцијалног агресора и његовим припремама, чиме се обезбеђује потребно време за сопствено одговарајуће реаговање на одвраћање, али и потпуна спремност за супротстављање у случају агресије; 5) заштиту сопствених снага од обавештајног и других облика непријатељевог деловања; 6) офанзивно психолошко-пропагандно деловање на стварање негативног расположења код агресорових снага, чиме се умањује њихова способност и морална снага, и утиче на одвраћање од агресије.

Морал и морална снага војске и народа Југославије (Србије и Црне Горе) највећа су непознаница сваком агресору. То није случајно, јер је непрекидна борба за слободу у свест наших људи унела као трајну вредност поставку да три четвртине успеха у борби, у ствари, чини *морална снага војске*. У расправама о ратној вештини наводи се следеће мишљење Франше Депереа после пробоја Солунског фронта: „Само је српски војник могао да изведе ово чудо. Слабо храњен и наоружан, али високог морала и пун осећања дужности, храбар, ретко истрајан и умешно вођен у непрекидним маршевима и борбама, надирао је пун поуздања у победу“ (курзив Д. М.). После Церске битке, на питање: „Да ли ћете поднети оставку због пораза?“, аустроугарски командант је одговорио: „Да, одмах кад добијем извештај да је неко победио Српску војску“. Има много примера испољавања морала и све победе смо остварили првенствено захваљујући томе. Међутим, много већи успех бисмо постигли да смо та искуства искористили за деловање на агресора ради одвраћања од агресије, што је могуће кроз: 1) стално презентовање потенцијалном агресору (војсци и народу) досадашњих моралних вредности наше војске. За то треба користити све расположиве снаге и средства, почев од дипломатских и војних представника, преко литературе, до информисања; 2) испољавање моралне снаге на спортским, културним и другим манифестацијама, посебно на оним у којима учествују припадници Војске; 3) непрекидно деловање на јачање и развијање моралне снаге у свим саставима Војске, али и другим снагама одбране СР Југославије, и 4) стално деловање на јавно мњење противника и стварање убеђења у неуспех агресије.

Техничке и борбене могућности и логистичка подршка снага одбране најнепосредније могу да утичу на одвраћање потенцијалног агресора од агресије. То је нераскидиво повезано с економским могућностима земље, па су, најчешће, у колизији захтеви (потреба) с могућностима. У савременим условима скоро је немогуће дуже „сакрити“ техничке иновације, односно модернизацију борбених средстава, а према међународним уговорима мале и средње земље имају обавезу да ограниче њихов број (велики такође имају ту обавезу, али су изван

контроле, коју, у ствари, намећу другима). Техничке и борбене могућности најчешће нису исте, јер се под борбеним могућностима подразумева и оспособљеност субјекта који користи техничко средство. Ако је потенцијалном агресору непозната оспособљеност за употребу (што нам је циљ), онда у процени узима у обзир максимум техничких могућности средства, што је за одвраћање веома важно. Мора се имати на уму (војно руководство у вези с тим мора потпуно да се усагласи с државним руководством) да је све јефтиније и економичније²² од вођења рата, сем слободе и независности. На основу искустава, непобитно је да само модерно наоружана војска може одвратити потенцијалног агресора. Утицај логистичке подршке на одвраћање тесно је повезан с економским могућностима земље и наведени ставови односе се и на ту подршку. Основно је да, ради одвраћања, потенцијални агресор добро зна шта можемо, али да не зна како ћемо то остварити.

Информациона делатност је веома значајна у одвраћању од агресије (преплиће се и саставни је део свих осталих делатности), јер је та делатност Војске део јединствене информационе делатности СР Југославије, уз неке специфичности и самосталност. За одвраћање се користе иста средства као и за свакодневни рад, али се усмеравају ка одвраћању од употребе оружане силе потенцијалног агресора, и сталном јачању одбрамбеног расположења у Војсци и народу. Снагама и јавном мњењу потенцијалног агресора треба презентовати високу спремност снага одбране до нивоа страха од агресије. У савременим условима све је значајнији медијски – информациони рат, којим се могу остварити стратегијски циљеви. Бројни стручњаци тврде да информациони рат може да се води самостално, али је сигурно да претходи и да је саставни део сваке агресије. Информациона делатност Војске и других снага одбране има у одвраћању агресора посебан значај. Интернет и други системи информационе подршке такође постају веома значајни за реализацију информационе делатности у одвраћању од агресије. Корисно је да се за потребе одвраћања агресора ти системи посебно истраже јер се помоћу њих може обезбедити стратегијска предност.

Сарадња са снагама одбране (војскама) пријатељских земаља посредно делује на одвраћање агресора. Иако се сарадња са другим земљама спроводи централизовано, преко Министарства иностраних послова, Војска је донекле самостална у деловању преко својих аташеа и у непосредним контактима. Облици, нивои и сигурност сарадње, величина и укупна снага војски са којима Војска остварује сарадњу и има пријатељске односе могу значајно да утичу на одустајање потенци-

²² Према досадашњим проценама, рат из 1999. године коштао је СРЈ сто милијарди долара (уз губитак људских живота и трошкова у вези с тим, посредне губитке, и друго). Ако се тај број подели са 78 дана, добија се око 1,3 милијарде дневно, или 55 милиона долара на сат, или око милион долара на минут. Свака куповина ПВО средстава због којих је НАТО могао да одустане од агресије очигледно је била веома јефтина (сигурно је да би одустао да смо имали техничке могућности за обарање више од 20 летелица дневно јер НАТО одустаје од агресије ако му губици износе 0,3 одсто и више).

јалног агресора. Зато је неопходно да се непрекидно ради на развијању „корисних“ односа са што више, посебно војно јаким земаља. Што је већа спремност пријатељских земаља и што је већа њихова снага, то је мања могућност да се потенцијални агресор одлучи за агресију и већи успех у одвраћању.

Будући да неоружани видови агресије начелно претходе агресији с употребом оружане силе, али и да се воде непрекидно, успешно супротстављање тим дејствима агресора предуслов је за успешно одвраћање.

Политичко-дипломатску активност на одвраћању од агресије спроводе државни органи за које је одговорно Министарство иностраних послова, које треба да делује усклађено с Војском. Снага одбране се користи као потпора у остварењу политичких циљева, али она мора да буде реална категорија. Војска треба да обезбеди очекивану потпору.

Економско-привредни систем, његова стабилност и расположиви потенцијали снажно утичу на остварење одвраћања као стратегијског циља одбране. Способност привреде да самостално или уз минимално ослањање на пријатељске земље, обезбеди логистичку подршку и модернизацију Војске значајна је за одвраћање потенцијалног агресора. Стога Војска и њено руководство треба редовно да обавештавају привредне субјекте о својим потребама и да непосредно утичу на развој наменске индустрије.

Војну подршку пријатељских земаља, по могућности војно и привредно јаким, обезбеђује државно руководство, уз учешће Војске и њених представника. Реч је о делу дипломатске активности посебно значајне за одвраћање агресора од агресије. Повећање могућности војне подршке обрнуто је пропорционално смањењу могућности за агресију. То указује на потребу непрекидног деловања на обезбеђењу што већег броја земаља са што већим укупним могућностима војне подршке. Војска се укључује у те делатности заједно с органима државе и самостално, зависно од могућности, овлаштења и надлежности.

Закључак

Одвраћање потенцијалног агресора од агресије на СР Југославију веома је значајан стратегијски циљ, дефинисан у новој војној доктрини Југославије. Остварењем тог циља обезбеђује се миран и слободан развој земље, и избегавају страхоте савременог рата и непредвидиви губици. У одвраћању од агресије оправдана је и економична употреба свих снага и средстава које земља има, и ниједна цена није неоправдана за очување слободе и независности. Снаге одбране, у којима Војска има одлучујућу улогу, носиоци су свих делатности у одвраћању потенцијалног агресора од агресије, али значајан допринос томе дају и политичко-дипломатска и економско-привредна делатност, као и делатност за обезбеђење војне подршке пријатељских земаља. Досадашња искуства су показала да *само снажна Војска и снаге одбране могу да одврате*

силнике од употребе силе. Снажна одбрана, уз јаку потпору политичко-дипломатског и привредног деловања, с ослоном на подршку (по могућности што јачих) пријатељских земаља, омогућавају да се потенцијални агресор одврати, уразуми и упуту на политичка решења, чиме се остварује веома важан стратегијски циљ одбране. У делатности Војске одвраћању највише доприносе оспособљеност за супротстављање и могућност наношења губитака агресору, првенствено у живој сили (и у условима дејства са дистанце), али и у техничким средствима којима агресор остварује та дејства. Активности Војске у свим областима морају да буду организоване тако да се потенцијални агресор увери, да ће претрпети губитке које не може оправдати и да неће остварити циљ. Истовремено, треба спречити агресора да дође до података на основу којих би могао да обезбеди предност уколико се, ипак, одлучи за агресију. *Техничка модернизација Војске је неопходна и оправдана до крајњих граница економских могућности земље, ако утиче на одвраћање, јер је много јефтинија од сваког оружаног сукоба.*

Литература:

1. *Војна енциклопедија*, Редакција војних енциклопедија, ВИЗ, Београд, 1964.
2. *Стратегија оружане борбе*, Центар за стратегијска истраживања ЈНА, Београд, 1989.
3. *Стратегија оружане борбе* (привремени материјал), ЦВВШ ВЈ, Београд, 1998.
4. *Војна доктрина СРЈ*, Београд, 2000.
5. *Расправе о ратној вештини*, ВИНЦ, Београд, 1991.
6. *Војна историја*, ВИЗ, Београд, 1963.
7. Б. Крга, *ауторизовано предавање*, 2000.
8. Лист „Народна Армија“ бр. 703, 707, 722, 738, 745, 752, 788/1953.
9. Архивски материјал, *Тршћанска криза 1953*.
10. В. Дедијер, М. Глигоријевић, *Рат и мир*, „Народна књига“, Београд, 1968.
11. С. Нишић, *Велике силе и Балкан*, ВИЗ, Београд, 1999.
12. С. Шушић, *Пробни камен за Европу*, ВИЗ, Београд, 1999.